

Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка
**ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ КОНЦЕПТІВ
ПОЧАТКУ І КІНЦЯ У ЖУРНАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ**

Навколишній світ, людина, яка існує у ньому, її почуття, вчинки являють собою сукупність певних явищ, які постійно то виникають, то зникають. Зрозуміти і пояснити те чи інше явище можливо лише після його виділення зі зв'язаного ланцюга інших подій, а це в свою чергу вимагає своєрідного часового і просторового обмеження поняттями ПОЧАТКУ і КІНЦЯ [1: 3].

Опозицію “початок-кінець” вважають конструктом буденної свідомості, тому що об'єкти і події реального світу здебільше мисляться не у ракурсі початку і кінця, а трактуються у межах буденних явищ і процесів – народження і смерті, виникнення та зникнення, створення та знищення, сходу і заходу сонця, верхів'я і гирла річки, входу і виходу. Проте у свідомості людини досить рано, ще до розпаду індоєвропейської прамови, виникла необхідність у концептах ПОЧАТКУ і КІНЦЯ як просторово-часових координат буття, які допускають кількісну оцінку [2: 109-110].

Концепти ПОЧАТКУ і КІНЦЯ мають універсальний характер, тим самим приваблюючи до цієї надзвичайно складної теми увагу широкого кола філологів. Проблеми семантики ПОЧАТКУ і КІНЦЯ розглядалися на конференції групи з “Логічного аналізу мови”, що відображено в однойменній збірці. У полі зору дослідників знаходиться низка тем: визначення логічних передумов формування і диференціація концептів ПОЧАТКУ і КІНЦЯ [3; 2; 4; 5], їх ролі у словотворенні окремих лексичних і фразеологічних одиниць, семантиці певних груп дієслів [6; 7; 8; 9; 10], функції зазначених концептів в утворенні видо-часових значень дієслів [11; 12; 13; 14]. У цьому руслі був проведений діахронічний аналіз смислових структур груп дієслів, які позначають початок і кінець процесу в англійській мові, встановлено причини їх семантичних зсувів, а також характер синонімічних відношень одиниць, які відображають системні відношення лексики в цілому [1]. Окрема увага приділяється розгляду національно-культурних особливостей понять початку [15; 16; 17]. Крім того концепти ПОЧАТКУ і КІНЦЯ застосовуються для визначення особливостей організації текстового та дискурсивних просторів, для аналізу темпоральних і циклічних структур текстів і дискурсу різних жанрів і тематики [15; 18; 19]. Проте до сих пір поза увагою дослідників залишається проблема відображення концептів ПОЧАТКУ і КІНЦЯ у медіа-дискурсі.

Звернення до цієї теми є важливим, тому що на сучасному етапі розвитку суспільства неухильно зростає роль засобів медійної комунікації у відображенні певної реальності. Багато в чому мислення індивіда формується засобами масової інформації, які створюють медіа-дискурс [20: 3-4]. Основним механізмом формування картини світу індивіда є створення певної медіа-події, яка є результатом взаємодії тексту та свідомості реципієнта [21]. Адже ЗМІ не виражають, а створюють суспільну думку, не відображають уявлення людей про світ, а створюють їх, тобто ЗМІ не репрезентують реальність, а конструюють її за власними правилами [22: 1].

Неухильне зростання інтересу до дослідження мовленнєвого впливу у медіа-дискурсі із поглибленням глобалізації та формуванням єдиного інформаційного простору, увага лінгвістів до лексики як найбільш важливого засобу вербального впливу на людину пояснюють **актуальність** теми статті. Медіа-дискурс репрезентує щоденні події і явища світу, які швидко з'являються, розвиваються, завершуються і змінюють одна одну, і саме тому представляється цікавим і багатим матеріалом для дослідження проблем семантики ПОЧАТКУ і КІНЦЯ.

Метою статті є розгляд засобів лексико-семантичного відображення концептів ПОЧАТКУ і КІНЦЯ у медіа-дискурсі.

Об'єктом дослідження є відображення концептів ПОЧАТКУ і КІНЦЯ в англomовному медіа-дискурсі, а **предметом** вивчення – лексико-семантичні засоби їх вираження.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше виділено, проаналізовано та класифіковано лексико-семантичні засоби вербалізації концептів ПОЧАТКУ і КІНЦЯ в англomовному медіа-дискурсі.

Матеріалом дослідження слугують п'ять журнальних текстів політично-економічного, екологічного, бізнесового та культурно-мистецького змісту, вилучених з англomовного випуску журналу Time за 27 жовтня 2008 року.

У цій статті увага зосереджена на дієсловах та іменниках, які концептуалізують ідею початку чи кінця. Дієслова на позначення семантики ПОЧАТКУ і КІНЦЯ утворюють 5 груп дієслів: фазово-буттєві, руху, імпульсу, творіння та деструкції, відкриття і закриття.

Найчисельніше групу утворюють фазово-буттєві дієслова, які не позначають смисли “початку/кінця” у чистому вигляді, а містять інформацію про особливості існування та розгортання ситуацій [8: 70].

Виділено основні (нейтральні) фазово-буттєві дієслова, напр., *to begin/start, to finish/end, to appear/disappear*), та вторинні (метафоричні), напр., *to melt, to burst out, to dry up, to sprint up*) [8: 73]. Перші вживаються для відображення ситуацій, які розгортаються у часі та фізичному просторі, тобто мають протяжність, або займають певний інтервал. Так у прикладі [...] *the global crisis that began in the US* (Time 27.10.2008, 29) дієслово *began* репрезентує початок кризи як тривалого процесу, який розвивається пофазно, адже відомо, що такі суспільні явища не виникають випадково, а визрівають протягом певного часу. У реченні *The billions who live there, are just starting to move up from poverty to life as consumers...* (Time 27.10.2008, 48) дієслово *start*, вжите у прогресивній формі, позначає тривалість розпочатого процесу, при чому на кожному етапі існує його певна фаза – тим самим ні в який момент ситуація не існує “цілою”.

Вторинні дієслова, в семантику яких вже закладені смисли “початку та кінця процесу” або “існування об'єкта” (*to dry up, to melt down, to flee, to sprint up, to stumble into* та ін.) утворюють фазово-буттєві метафори [8: 77]. Для того щоб використовувати їх для позначення початку або кінця інших ситуацій, необхідне метафоричне переосмислення їх денотативного змісту. Так, у прикладі [...] *as building license fees have dried up...* (Time 27.10.2008, 30) дієслово *dry up*, яке у своєму основному значенні вживається стосовно рослин або річок, які можуть засохнути, виснажитись внаслідок зовнішнього впливу, як фазово-буттєва

метафора слугує засобом концептуалізації і вербалізації плати за активне будівництво житла у термінах явищ природи, позначаючи “кінець існування цієї плати” (її зникнення). У сполученні з дієсловом *dry* постпозиція прислівникового походження *up* вказує на прискорене припинення надходження виплат за будівництво житла.

Дієслова *stumble into*, *sprint up*, які у своєму первинному значенні відповідно позначають “йти із зупинками, спотикаючись” та “бігти на коротку дистанцію”, метафоризуються, і початок економічного спаду чи зростання концептуалізується у термінах руху. У прикладі *Ireland became the first country in the euro zone officially to stumble into recession* (Time 27.10.2008, 30) дієслово *stumble into* вказує на повільне настання процесу спаду. А у реченні *It (Saudi Arabia) sprinted up the World Bank's list [...]* (Time 27.10.2008, 50) вживання дієслова *sprint up* індикує прискорену появу Саудівської Аравії у списку країн-лідерів на Середньому Сході, де створені сприятливі умови для ведення бізнесу.

Метафоричні характеристики вторинних фазово-буттєвих дієслів пояснюються тим, що очікувані ситуації, які відбуваються за планом, як правило, позначаються нейтральними предикатами, якщо ж вони виникають несподівано, або в їх ході є певні особливості, не підвладні людині, то з’являються метафоричні переосмислення [8: 82].

Семантика ПОЧАТКУ і КІНЦЯ відображена у дієсловах руху, який розглядається як семантичний примітив, що не зводиться до зміни місця, тому що у ситуації переміщення істотним є не лише місце, але і час. Адже переміщення – це рух у певному напрямку, внаслідок переходу з вихідної точки у просторі, в якій об’єкт знаходився у початковий момент часу, у пункт у який об’єкт потрапляє в кінцевий момент часу [10: 181]. Дієслова на позначення руху як того, що відбулось у певний момент часу, вже тим самим описують не лише рух, а окреслюють початкову і кінцеву точки пересування і розміщують об’єкт руху у часі і просторі [5: 121]. Тому на основі концептуалізації початкової чи кінцевої точки, виділяємо типи дієслів руху, які позначають: “рух та його кінець”; “початок і процес руху”; “початок, процес руху та його кінець”.

Модель “рух та його кінець” втілюється в дієслові *come* “прийти”. У фокусі його семантики знаходиться кінцева точка. Тим самим дієслово описує не тільки рух, а й настання стану, коли об’єкт, що пересувається досягнув кінцевої точки, тобто дієслово *come* сфокусоване на “прибутті кудись”. Так, у реченні, *Now that boom has come to a halt* (Time 27.10.2008, 28) дієслово *come* відображає кінцеву точку, співвідносну у наведеному прикладі з занепадом. У прикладі *who will come of age* (Time 27.10.2008, 49) *come* фіксує завершення підліткового періоду, кінцем якого є досягнення повноліття.

Модель “початок і процес руху” представлена дієсловами *leave*, *move*, *flee*, *quit*, для яких вихідний пункт концептуалізується як певна область, за межі якої віддаляється об’єкт, тим самим стаючи недосяжним [10: 185], напр., *From the millions, who fled poverty and famine over the last century and a half to the many thousands who have regularly quit the country in search of work right to the end of the 1980's* (Time 27.10.2008, 28). У наведеному прикладі для дієслова *flee* відправною точкою руху є *poverty and famine* “бідність і голод”, за межі яких вдалось вибратись мільйонам ірландців, а для *quit* – країна, яка залишається її жителями у

пошуках роботи. Навіть якщо місце, яке залишається, не зазначене, воно розуміється контекстуально як таке, в якому в даний момент знаходиться мовець, напр., [...] *Ireland's best and brightest have a long history of leaving in search of opportunity and sunnier climate* (Time 27.10.2008, 28). За контекстом визначаємо, що на момент мовлення автор знаходився в Ірландії.

Модель “початок , процес руху та його кінець” представлена дієсловами, які концептуалізують одразу вихідний пункт і кінцевий пункти. Це відбувається за умови зазначення кінцевої точки руху, напр., *Opel was one of the first western firms to move east Eisenach* (Time 27.10.2008, 28). У цьому реченні відправним пунктом є одна із західних країн, з якої фірма з виробництва автомобілів *Opel* переміщується у кінцевий пункт – на схід міста Айзенах (*east Eisenach*).

В окрему групу виділяємо дієслово *drive*, яке у дещо метафоризованому значенні у своїй семантиці містить ідею початку, як певного імпульсу, який призводить до певного результату, котрий мислиться кінцем дії, напр., *Anger, tinged with desperation, is driving some to fight on* (Time 27.10.2008, 31). Згідно з наведеним прикладом, суміш злості та відчаю слугують імпульсом до бою.

Семантика ПОЧАТКУ і КІНЦЯ також входить до значення дієслів *open/close* “відкрити/закрити”. Дієслово *open* позначає ліквідацію перешкоди у фізичному або метафізичному смисловому просторі [13: 198], а його антонімічний корелят *close* вказує на протилежне – встановлення такої перешкоди, коли об’єкт стає недоступним у прямому чи переносному сенсі. У конкретних значеннях дієслів *open/close* міститься уявлення про те, що об’єкт, який відкривають чи закривають, є реалією, яка існує, або навпаки не існує у часі і просторі.

У медіа-дискурсі відкриття/закриття переосмислюються і отримують нове конотативне значення “навмисного початку/кінця існування чогось”. Так, у прикладі *We are going to start seeing factories closing for good...* (Time 27.10.2008, 29) виражається лише інтенція, яка призведе до відкриття (“початку існування”) зазначених об’єктів. У реченні *Opel closed the plant for just two and hired temps to supplement its full time workforce of 1,800* (Time 27.10.2008, 28) йдеться про навмисну дію закриття заводу, яка призвела до припинення його існування на певному часовому відрізку. В той час приклад *I'm afraid that plant could close* (Time 27.10.2008, 29) містить інформацію про побоювання щодо ймовірності закриття заводу. А дієслово *halt* може означати, як тимчасове закриття (призупинення) будівництва, так і перманентне (кінець будівництва), напр., [...] *and halted new home construction across* (Time 27.10.2008, 29).

Позитивне осмислення ПОЧАТКУ і негативне КІНЦЯ реалізується у дієсловах, семантика яких відображає творчий або руйнівний потенціал спрямованої дії. На творіння вказують англійські дієслова *build, create, invent, set up*, які експлікують ідею початку чогось нового: фізичного об’єкта, явища, події чи ситуації, які з’явилися внаслідок творчих зусиль суб’єктів (людини, країни, установи).

У журнальному дискурсі простежується залежність вживання “дієслів творіння” від об’єктів, які виникають внаслідок цієї діяльності. Так, дієслово *build* корелюється з реальними фізичними об’єктами, напр., [...] *any country set out to build an entirely new city on such a scale* (Time 27.10.2008, 49). Дієслово *create* сполучається з абстрактними сутностями, напр., *This “youth bulge” will create a demand for 6 million residential units in the next 2 years* (Time 27.10.2008, 49) або

предикатами, які є унікальним плодом творчої роботи, напр., *He created 14 versions of David's Rape of the Sabines* (Time 27.10.2008, 55). Ще більш унікальне, тотально нове творіння певних реальних речей чи навіть мистецьких напрямків вводиться дієсловом *invent*, що простежується у реченні *He almost single-handedly invented Cubism, as he imposed his protean creativity on painting...* (Time 27.10.2008, 56). Цікаво, що англійське фразове дієслово *set up* у сполученні з предикатом *an emergency mental-health centre* вказує на швидкість/ негайність створення певного об'єкту, напр., *The Icelandic Ministry of Health has set up an emergency mental-health centre in downtown Reykjavik to help citizens distressed by the country's economic implosion* (Time 27.10.2008, 30).

Ідея руйнування/знищення – покладення кінця існуванню експлікована у журнальному дискурсі фразовим дієсловом *wipe out*. Дуже часто ідея руйнації позначається дієсловом *destroy*, який допускає залишки знищеного об'єкту. На відміну від нього у семантиці дієслова *wipe out* конотативно присутня ідея повного знищення (кінця), який не залишає по собі нічого, на що вказує постпозиційний прийменник *out*. За рахунок цього у медіа-дискурсі досягається максимальний емоційний вплив: *But a decade and a half of red-hot growth all but wiped out large scale emigration* (Time 27.10.2008, 28). Зазначена мовна одиниця примушує читача повірити у повне припинення масової еміграції

Крім дієслів ідея ПОЧАТКУ та КІНЦЯ відображена за допомогою іменників, прикметників, числівників та часток.

Ідея початку часового інтервалу у медіа-дискурсі представлена наступними лексичними засобами: іменником *start*/"початок", який розуміється не лише як початок, а й рушійна сила (*the prize for job hunters was a new start not in Ireland*) (Time 27.10.2008, 28), прикметником *early*/"ранній" (*in the early spring, in the early 1970s* (Time 27.10.2008, 45), *Picasso never forgot his early drawing lessons* (Time 27.10.2008, с.56)), числівником *first*/"перший" (*on his first visit to Paris* (Time 27.10.2008, 56), *the first batch of offices and residents* (Time 27.10.2008, 49), часткою *since* "з якогось моменту" та фразовим дієсловом *to date back* "брати початок з", які позначають точку відліку часу (*since early September* (Time 27.10.2008, 31), *the village dates back to the 1930s* (Time 27.10.2008, 45).

У цій статті більш докладно ми розглянемо іменники, пов'язані з ідеєю кінця. Так, кінець часового інтервалу представлений здебільше безпосередньо семантичним примітивом "end", напр., *right to the end of 1980s; at the receiving end of a chilling secular influence* (Time 27.10.2008, 28). Ідея кінця простору і пов'язана з нею ідея руху виражені іменником *destination* "місце призначення", який фіксує кінцеву точку просторового інтервалу. У реченні [...] *and Ireland has instead found itself a destination for immigrants...* (Time 27.10.2008, 28) іменник *destination* корелюється з підметом, вираженим власною назвою Ірландія, який фіксує кінцевий пункт руху іммігрантів.

Іменник *edge* "край" позначає крайню межу, поза якою об'єкт, що розглядається не існує: *The Russian town on the edge of the Sea of Japan was once the lead capital of the former Soviet Union* (Time 27.10.2008, 45). Так, у наведеному прикладі, крайньою точкою протяжності російського міста є Японське море, тобто воно слугує орієнтиром, де закінчується один і починається інший.

Ідея кінця в англomовному медіа-дискурсі часто виражається декількома концептуальними метафорами, як інструмента, за допомогою якого відбувається осмислення об'єктивного світу [23: 344-348]. Вона виконує роль призми, забезпечуючи розгляд того, що пізнається через вже пізнане і зафіксоване у вигляді мовної одиниці [24: 387]. У проаналізованих журнальних текстах було виявлене використання органічної метафори *FRUIT* (ПЛІД) для експлікації ідеї “плідного” результату, тому що для того, щоб виростити плід, людина докладає певних зусиль, і якщо вони були достатні, плід виростає і приносить радість своєму господарю. Вживання іменника *fruit* вказує на бажане завершення описаної ситуації, тобто свідчить про існування концептуальної метафори ВДАЛИЙ КІНЕЦЬ – ЦЕ ПЛІД. Використання саме цієї метафори у журнальному дискурсі мотивоване контекстом, напр., *The fruit of all that flesh trading is a concise lesson in 20-th century art history* (Time 27.10.2008, 56). Дуже часто слово *fruit* описує такі явища життя суспільства, як цивілізація, культура [25: 48].

Кінець події або процесу есплікується іменниками *failure, crash, collapse, meltdown*, які у своїй семантиці містять негативно-оцінне значення нещасливого/невдалого, часто несподіваного чи раптового завершення ситуації. У семантику зазначених іменників також входить емотивний компонент, який ґрунтується на ідеї незворотності, неможливості відновлення і повернення до попереднього стану. У журнальному дискурсі цей компонент виконує свої функції, одразу діючи на емоції реципієнта інформації, залишаючи розум на другому плані. Вербалізація концепту КІНЦЯ негативно-оцінними іменниками мотивоване цілями медіа-дискурсу – вплинути на свого читача, слухача чи глядача за найкоротший проміжок часу і примусити його сприймати ситуацію у потрібному для мас-медіа світлі: 1) *Fears of a system-wide banking failure have receded, but it's not yet time to relax* (Time 27.10.2008, 24); 2) *Spaniards refer to the crash of their once booming real estate and construction industries as a “crises of bricks”* (Time 27.10.2008, 29); 3) *At the age of 61, he has lost almost all of the retirement savings in the banking meltdown* (Time 27.10.2008, 30). Наведені приклади свідчать про концентрацію уваги читача на негативній частині повідомлення – крах банківської системи та будівельної індустрії, незважаючи на загальний зміст усієї інформації. Так, виділяємо концептуальну метафору, яка часто використовується у журнальному дискурсі: КІНЕЦЬ – ЦЕ НЕВДАЧА/КРАХ.

Отже, лексико-семантичне відображення концептів ПОЧАТКУ і КІНЦЯ в англomовному журнальному дискурсі характеризується низкою як спільних, так і відмінних рис. Серед спільних засобів вербалізації досліджуваних концептів можна виділити наступні: нейтральні та метафоричні фазово-буттєві дієслова, які позначають початок або кінець існування, появу чи зникнення об'єкта, події та явища; дієслова руху, які концептуалізують відправний або кінцевий пункт пересування, чи обидві точки одразу; дієслова творіння, які експлікують ідею створення нового, та дієслова деструкції, які виражають ідею руйнації, яка мислиться кінцем; дієслова ліквідації фізичної чи ментальної перешкоди для позначення початку та встановлення такої перешкоди – для кінця; іменники, які є семантичними примітивами, і означають безпосередньо початок або кінець ситуації, процесу та явища.

Відмінними рисами лексико-семантичного відображення концептів ПОЧАТКУ і КІНЦЯ є вживання прикметника “ранній”, числівника “перший” та темпоральної частки на позначення початку відліку часу для розміщення певних об’єктів чи ситуацій на початку часової осі. Крім того ідея кінця вербалізована іменниками вторинної номінації, що виражають плідний результат певної діяльності, крах і невдачу і свідчать про часте використання концептуальної метафори в англомовному журнальному дискурсі для ефективного впливу на читача.

Зважаючи на те, що найширше семантика ПОЧАТКУ і КІНЦЯ представлена дієсловами подальші дослідження будуть спрямовані на аналіз граматичних засобів відображення семантики ПОЧАТКУ і КІНЦЯ, зокрема залежності вираження ПОЧАТКУ і КІНЦЯ від видо-часових і аспектних характеристик дієслів, фазових і темпоральних часток, які вказують на початок і завершення ситуації в англомовному медіа-дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мошанова Т.Л. История развития групп глаголов, обозначающих начало и конец процесса, в английском языке: Автореф. дис. ...канд. филол. наук: 663 / Московский ордена Трудового Красного Знамени гос. пед. ин-т. – Москва, 1969. – 25 с.
2. Мечковская Н.Б. Концепты “начало” и “конец”: тождество, антонимия, асимметричность // Логический анализ языка. Семантика начала и конца. – М.: Индрик, 2002. – С. 109-120.
3. Арутюнова Н.Д. Вступление. В целом о целом. Время и пространство в концептуализации действительности // Логический анализ языка. Семантика начала и конца. – М.: Индрик, 2002. – С. 3-18.
4. Семёнова С.Ю. К типологии фазовых компонентов, коннотаций и ассоциаций русских лексем // Логический анализ языка. Семантика начала и конца. – М.: Индрик, 2002. – С. 155-168.
5. Падучева Е.В. Дейктические компоненты в семантике глаголов движения // Логический анализ языка. Семантика начала и конца. – М.: Индрик, 2002. – С. 121-136.
6. Баранов А.Н., Добровольский Д.О. “Начало” и “Конец” в русской идиоматике // Логический анализ языка. Семантика начала и конца. – М.: Индрик, 2002. – С. 27-35.
7. Гак В.Г. Семантическое поле конца // Логический анализ языка. Семантика начала и конца. – М.: Индрик, 2002. – С. 50-55.
8. Кустова Г.И. Семантические аспекты лексических функций (глаголы со значением “начаться” и “кончиться”) // Логический анализ языка. Семантика начала и конца. – М.: Индрик, 2002. – С. 69-82.
9. Макеева И.И. Семантика “конца” у глаголов движения // Логический анализ языка. Семантика начала и конца. – М.: Индрик, 2002. – С. 83-95.
10. Шмелев А.Д. Из пункта А в пункт В // Логический анализ языка. Семантика начала и конца. – М.: Индрик, 2002. – С. 181-194.
11. Зализняк А.А., Шмелев А.Д. Семантика “начала” с аспектологической точки зрения // Логический анализ языка. Семантика начала и конца. – М.: Индрик, 2002. – С. 211-224.
12. Шатуновский И.В. Несовершенный вид vs совершенный вид в императиве (к проблеме начала) // Логический анализ языка. Семантика начала и конца. – М.: Индрик, 2002. – С. 267-309.
13. Гаврилова В.И. Семантика “начала” в спектре значений глаголов открыть/открыться, раскрыть/раскрыться // Логический анализ языка. Семантика начала и конца. – М.: Индрик, 2002. – С. 195-210.
14. Князев Ю.П. Фазы действия и метонимические сдвиги в значении видо-временных форм // Логический анализ языка. Семантика начала и конца. – М.: Индрик, 2002. – С. 225-236.
15. Вельмезова Е.В. Начало и конец в структуре и семантике чешского заговора // Логический анализ языка. Семантика начала и конца. – М.: Индрик, 2002. – С. 536-541.
16. Казакевич О.А. Начало и конец в структуре фольклорных текстов северных селькупов // Логический анализ языка. Семантика начала и конца. – М.: Индрик, 2002. – С. 542-550.
17. Левонтина И.Б., Шмелев А.Д. Лексика начала и конца трапезы в русском языке // Логический анализ языка. Семантика начала и конца. – М.: Индрик, 2002. – С. 578-583.
18. Шешунова С.В. Семантика “начала” и “конца” в агитационных текстах // Логический анализ языка. Семантика начала и конца. – М.: Индрик, 2002. – С. 516-522.
19. Шмелева Е.Я. Начало и конец русского анекдота // Логический анализ языка. Семантика начала и конца. – М.: Индрик, 2002. – С. 523-528.
20. Черепанова Л.Л. Дискурс региональных СМИ: психолингвистический аспект: Автореф. дис. ...канд. филол. наук: 10.02.19/ Пермский гос. ун-т. – Пермь, 2007. – 20 с.
21. Коммуникационные модели СМИ как фрагменты картины мира. – <http://evartist.narod>.
22. Потапенко С.И. Орієнтаційний простір сучасного англомовного медіа-дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу): Автореф. дис. ...д-ра филол. наук: 10.02.04/ Київський національний лінгвістичний ун-т. – К., 2008. – 32 с.
23. Ченки А. Семантика в когнитивной лингвистике // Современная американская лингвистика: Фундаментальные направления. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – С. 340-369.
24. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живём // Теория метафоры. – М.: Прогресс, 1990. – С. 387-415.
25. Богуславская О.Ю., Левонтина И.Б. Подведение итогов в русском языке // Логический анализ языка. Семантика начала и конца. – М.: Индрик, 2002. – С. 36-49.
26. Потапенко С.И. Рецензия. Логический анализ языка. Семантика начала и конца // Вопросы языкознания. – 2003. – №6. – С. 143-146.